

Πώς η οικονομική ανάπτυξη στράφηκε κατά της ζωής

της Βαντάνα Σίβα*

*Η Vandana Shiva είναι Ινδή οικολόγος και ακτιβίστρια κατά της παγκοσμιοποίησης

Η απεριόριστη ανάπτυξη είναι μια φαντασίωση των οικονομολόγων, των επιχειρηματιών και των πολιτικών. Θεωρείται συνώνυμο της προόδου.

Το «ακαθάριστο εγχώριο προϊόν» (ΑΕΠ) που δήθεν μετράει τον πλούτο των εθνών, αναγορεύτηκε στο ισχυρότερο δεδομένο και την κυρίαρχη έννοια της εποχής μας. Αλλά η οικονομική μεγέθυνση κρύβει τη φτώχεια που προκαλεί λόγω της καταστροφής του περιβάλλοντος, που με τη σειρά της στερεί από τις κοινότητες τα μέσα να καλύπτουν μόνες τις ανάγκες τους.

Η έννοια της ανάπτυξης δημιουργήθηκε ως ένας τρόπος να κινητοποιηθούν πόροι και άνθρωποι κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου. Το ΑΕΠ βασίζεται σε ένα τεχνητό και πλασματικό κριτήριο, σύμφωνα με το οποίο αν καταναλώνεις ό,τι παράγεις, δεν παράγεις τίποτα. Στην πραγματικότητα η «ανάπτυξη» μετράει τη μετατροπή της φύσης σε λεφτά και των φυσικών πόρων σε εμπορεύματα.

Υπό την έννοια αυτοί, οι θαυμαστοί φυσικοί κύκλοι της ανανέωσης του νερού και των τροφών θεωρούνται κατεξοχήν αντιπαραγωγικοί! Οι αγρότες του πλανήτη, που παρέχουν το 72% της τροφής μας, δεν παράγουν· αλλά κι οι γυναίκες που καλλιεργούν τη γη ή ασχολούνται με τα οικιακά, δεν παράγουν ανάπτυξη. Ένα θαλερό δάσος δε συνεισφέρει στη μεγέθυνση της οικονομίας, παρά μόνο αν υλοτομηθεί και τα δέντρα του πωληθούν ως ξυλεία. Μια υγιής κοινωνία υστερεί από άποψη ανάπτυξης σε σύγκριση με μια κοινωνία που έχει πληγεί από μια επιδημία, που αναπτύσσεται π.χ. μέσω των αυξανόμενων πωλήσεων φαρμάκων κ.λπ.

Όταν το νερό θεωρείται κοινόχρηστος πόρος, προστατεύεται και μοιράζεται δωρεάν σε όλους. Αλλά τότε δε συνεισφέρει στη μεγέθυνση της οικονομίας. Αν όμως η «κόκα κόλα» αναγείρει ένα εργοστάσιο, αρχίζει να καταβροχθίζει τους υδατικούς πόρους και να γεμίζει με χρωματιστό νερό πλαστικά μπουκάλια, δημιουργεί ανάπτυξη. Αλλά αυτή η ανάπτυξη θεμελιώνεται στη πρόκληση φτώχειας στη φύση και τις ιθαγενείς κοινότητες.

Η άντληση υδάτων πέραν των δυνατοτήτων ανανέωσής τους και επαναδημιουργίας των υδατικών αποθεμάτων προκαλεί λειψυδρία· οι γυναίκες αναγκάζονται να διανύουν μεγαλύτερες αποστάσεις για να βρουν πόσιμο νερό. Στο χωριό Πλατσιμάντα της Κεράλα, όταν η διαδρομή προς το πόσιμο νερό έφτασε τα 10km, μια ντόπια γυναίκα, η Μαγιλάμα (Magilamma) όρθωσε το ανάστημά της για να πει: «φτάνει πια! Δεν μπορούμε να περπατάμε άλλο. Το εργοστάσιο της "κόκα κόλα" πρέπει να κλείσει!». Το κίνημα που πυροδότησαν οι γυναίκες εντέλει πέτυχε πράγματι να κλείσει το εργοστάσιο.

Κάτι ανάλογο συμβαίνει με ένα άλλο δώρο της εξέλιξης: τους σπόρους. Οι αγρότες επέλεγαν, καλλιεργούσαν και διαφοροποιούσαν τους σπόρους, που είναι η βάση της παραγωγής τροφίμων. Ένας σπόρος αναπαράγεται, πολλαπλασιάζεται και εξασφαλίζει τους σπόρους της επόμενης χρονιάς και την τροφή της. Κι όμως, οι επιλεγμένοι από τους αγρότες σπόρους δε θεωρείται πως συνεισφέρουν στην ανάπτυξη. Δημιουργούν και ανανεώνουν τη ζωή, αλλά δεν οδηγούν σε κερδοφορία. Η ανάπτυξη αρχίζει από τη στιγμή που οι σπόροι μεταλλάσσονται, κατοχυρώνονται και «κλειδώνουν» γενετικά, εξαναγκάζοντας τους αγρότες να τους αγοράζουν κάθε χρόνο κι ακριβότερα.

Η φύση πτωχαίνει, η βιοποικιλότητα διαβρώνεται κι ένας ανοικτός, ελεύθερος πόρος αποκτά ιδιοκτήτη και μετατρέπεται σε κατοχυρωμένο εμπόρευμα. Η ετήσια αγορά σπόρων είναι συνταγή για βέβαιη χρεοκοπία των φτωχών Ινδών αγροτών. Κι από τον καιρό που δημιουργήθηκαν μονοπώλια σπόρων, οι χρεοκοπίες αγροτών πράγματι επεκτάθηκαν. Στην Ινδία από το 1995, έχουν αυτοκτονήσει πάνω από 270,000 υπερχρεωμένοι αγρότες.

Η φτώχεια επίσης επεκτείνεται όταν ιδιωτικοποιούνται δημόσιες υπηρεσίες. Η ιδιωτικοποίηση του νερού, του ηλεκτρισμού, της υγείας, της εκπαίδευσης, δημιουργεί ανάπτυξη. Αλλά δημιουργούν επίσης και φτώχεια, εξαναγκάζοντας τους ανθρώπους

να δαπανούν μεγάλα ποσά, σε πράγματα που ήταν διαθέσιμα σε λογικές τιμές ως κοινά αγαθά. Όταν εμπορευματοποιηθεί και χρηματιστεί κάθε πλευρά της ανθρώπινης ζωής, αυτή θα γίνει ακριβότερη -και οι άνθρωποι φτωχότεροι.

Οι λέξεις οικονομία και οικολογία έχουν παρόμοια ετυμολογία: παράγονται από τη ελληνική λέξη «οίκος», που θα πει νοικοκυριό. Για όσο καιρό η οικονομία επικεντρωνόταν στο νοικοκυριό, αναγνώριζε και σεβόταν το γεγονός πως εξαρτιόταν από τους φυσικούς πόρους και το σεβασμό των ορίων της οικολογικής τους ανανέωσης. Ασχολιόταν με το πώς να ικανοποιήσει τις βασικές ανθρώπινες ανάγκες μέσα στα δεδομένα αυτά όρια. Εκείνα τα οικονομικά -που επικεντρώνονταν στην οικιακή οικονομία- ήταν επίσης γυναικοκρατούμενα. Αλλά σήμερα η οικονομία έχει αποσυνδεθεί από τους οικολογικούς περιορισμούς και από τις βασικές ανθρώπινες ανάγκες. Κι ενώ η καταστροφή του περιβάλλοντος δικαιολογούνταν στο όνομα της ανάπτυξης, η φτώχεια και η ανέχεια επεκτείνονταν. Η οικονομική μας πορεία δεν ήταν μόνο μη βιώσιμη· ήταν και άδικη.

Το κυρίαρχο μοντέλο της οικονομικής ανάπτυξης τελικά στράφηκε κατά της ίδιας της ζωής. Όταν η οικονομία μετριέται με αποκλειστικό κριτήριο τις κεφαλαιακές ροές, τότε οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι. Επιπλέον, ενώ οι εύποροι είναι πλούσιοι από χρηματικής άποψης, είναι πολύ φτωχοί από την άποψη της ανθρωπιάς.

Οι απαιτήσεις του κυρίαρχου μοντέλου της οικονομίας μας οδηγούν απευθείας σε πολεμικές συρράξεις: για την διεκδίκηση πετρελαίου, νερού, τροφίμων... Η μη βιώσιμη ανάπτυξη εμπεριέχει τρεις μορφές βίας:

Τη βία κατά της Γης, που εκδηλώνεται ως οικολογική κρίση.

Τη βία κατά των ανθρώπων, που εκδηλώνεται ως φτώχεια, υπεξαίρεση και εκδίωξη.

Τη βία ως πόλεμο και σύγκρουση, καθώς προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ακόρεστες ορέξεις, τους, οι ισχυροί ιδιοποιούνται τους πόρους στους οποίους βασίζεται η ύπαρξη των κοινωνιών και των κρατών μας.

Η αύξηση των χρηματικών ροών μέσω της καθιέρωσης του ΑΕΠ οδήγησε στην αποσύνδεση της οικονομίας από τις πραγματικές αξίες. Αλλά εκείνοι που έχουν

σωρεύσει χρηματικούς πόρους είναι εις θέση να διεκδικούν τους βασικούς πόρους των ανθρώπων: τη γη και το νερό τους, τα δάση και τους σπόρους τους. Η δίψα τους είναι τέτοια που τους οδηγεί να κυνηγήσουν και την τελευταία σταγόνα ποσίου ύδατος και την τελευταία σπιθαμή εδάφους. Αλλά αυτό το κυνήγι δεν πρόκειται να σηματοδοτήσει το τέλος της φτώχειας. Θα οδηγήσει στο τέλος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δικαιοσύνης.

Οι νομπελίστες οικονομολόγοι Τζόζεφ Στίγκλιτς (Joseph Stiglitz) και Αμάρτια Σεν (Amartya Sen) παραδέχτηκαν πως ο δείκτης του ΑΕΠ δεν εκφράζει όλες τις πλευρές της ανθρώπινης κατάστασης και υπογράμμισαν την ανάγκη να κατασκευαστούν νέα εργαλεία έκφρασης της ευημερίας των εθνών. Αυτός είναι ο λόγος που για να εκτιμούν την πορεία τους, κράτη σαν το Μπουτάν αντικατέστησαν τον δείκτη του ΑΕΠ με την «ακαθάριστη εγχώρια ευτυχία». Για να αναζωογονήσουμε την πραγματική ευημερία, χρειαζόμαστε δείκτες πέραν του ΑΕΠ και οικονομίες που να λειτουργούν διαφορετικά από τμήματα ενός παγκόσμιου σούπερ-μάρκετ. Χρειάζεται να θυμηθούμε πως μόνο η ζωή μπορεί να εξαγοράσει τη ζωή.

Πηγή: ppol.gr

Το πρωτότυπο κείμενο: How economic growth has become anti-life